

Összefüggések

Gondolatok Scherer József designer és Penkala Éva textilművész Vigadó galériabeli kiállításán

► Harmónia, egyensúly, térélmények, világos rendezői elv. A kortárs magyar képző- és iparművészeti élet két ismert és elismert művésze engedett bepillantást alkotói gondolkodásmódjába a Magyar Művészeti Akadémia székházában. Mindketten meghatározó időszakban voltak a Magyar Iparművészeti Főiskola (MIF) – majd Magyar Iparművészeti Egyetem –, mai nevén Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) tanárai. A művész házaspár által választott *Két dallam* kiállítás cím jelentősége éppen a művek finom illeszkedésének nyomán bontakozott ki. Közös kiállításuk nemes érv a képzőművészet és a designkultúra közötti lehetséges kapcsolódások mellett éppen úgy, mint

a klasszikus művészetfelfogás igazsága mellett, amely szerint az emberi teljesség kibontakoztatásának a szépség és a harmónia az alapja, a tudás felelősségével együtt, saját társadalmi közegében és azon túl is.

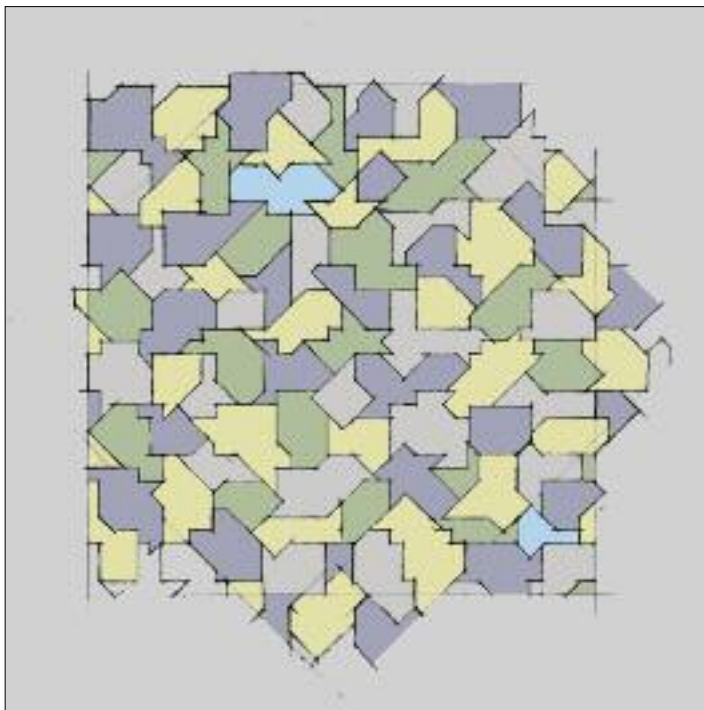
SCHERER JÓZSEF, A DESIGNER, AZ OKTATÓ,
A VEZETŐ, A MŰVÉSZ

Scherer József 2017-ben töltötte be 70. évét, ezt a kiállítást mintegy a jeles évforduló örömeire tervezte meg úgy, hogy munkásságának csúcseit, kimagasló magyar és nemzetközi eredményeit az ipari formatervezésben kizárólag a folyamatosan vetített videón lehetett követni. Scherer József a MIF oktatási prog-

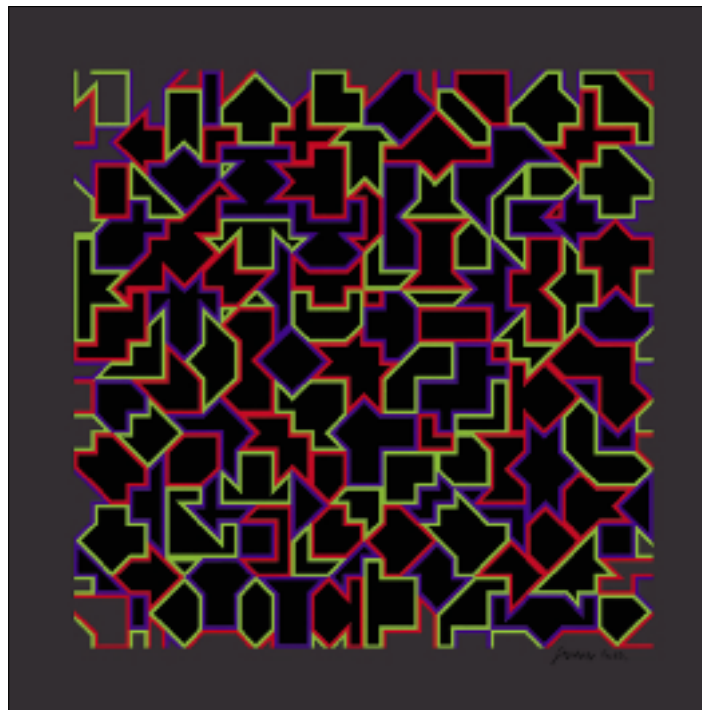

**Scherer József: Tél /
József Scherer: Winter**
1977–2017, vászon,
digitális nyomat,
80x80 cm

**Scherer József: Hálózat
/ József Scherer: Net**
1977–2017, papír,
digitális nyomat,
40x40 cm

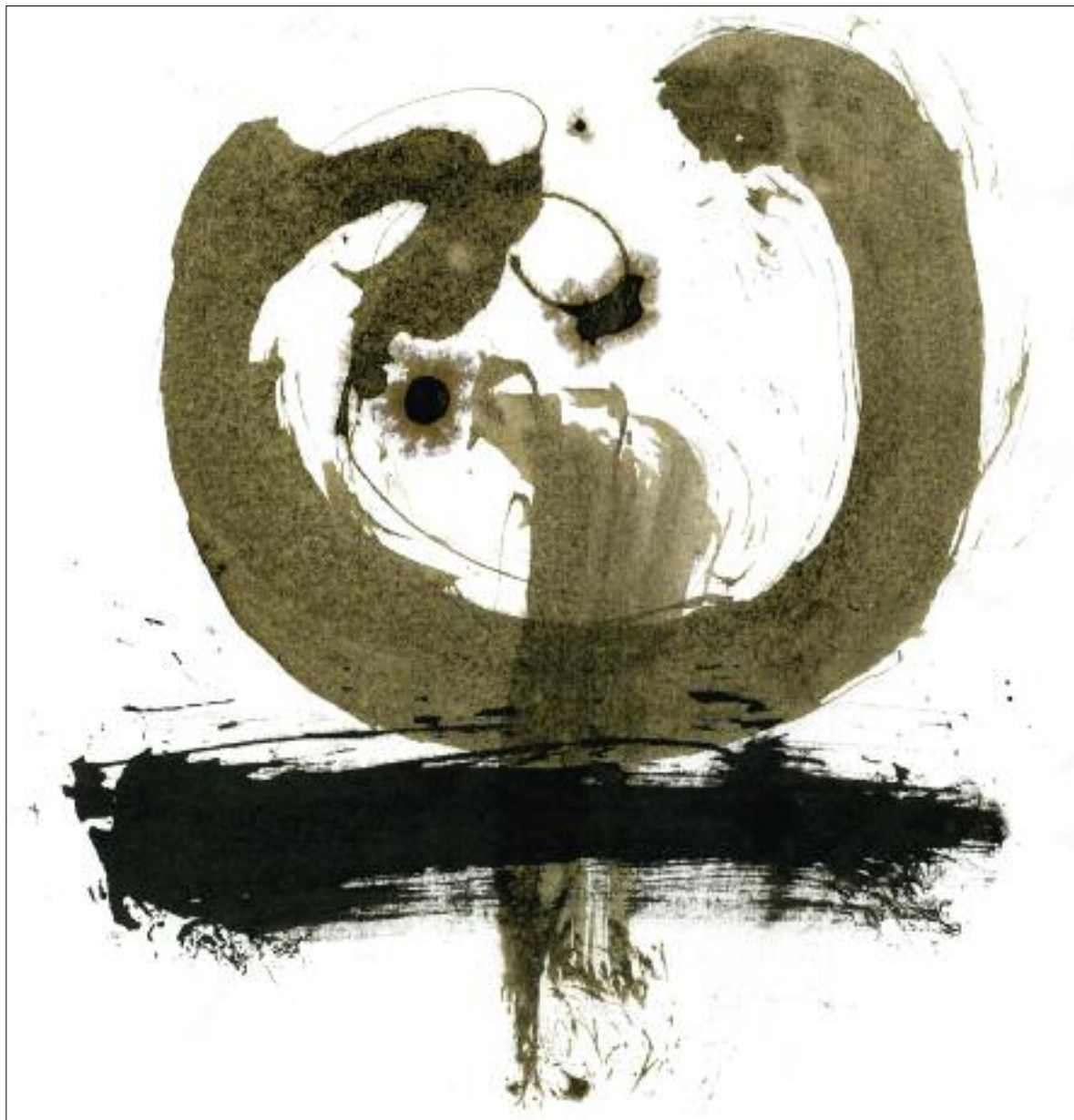
Fotó: Scherer József

Fotó: Scherer József

**Scherer József:
Rügy /
József Scherer:
Bud**

2014, tus, papír,
20x17 cm

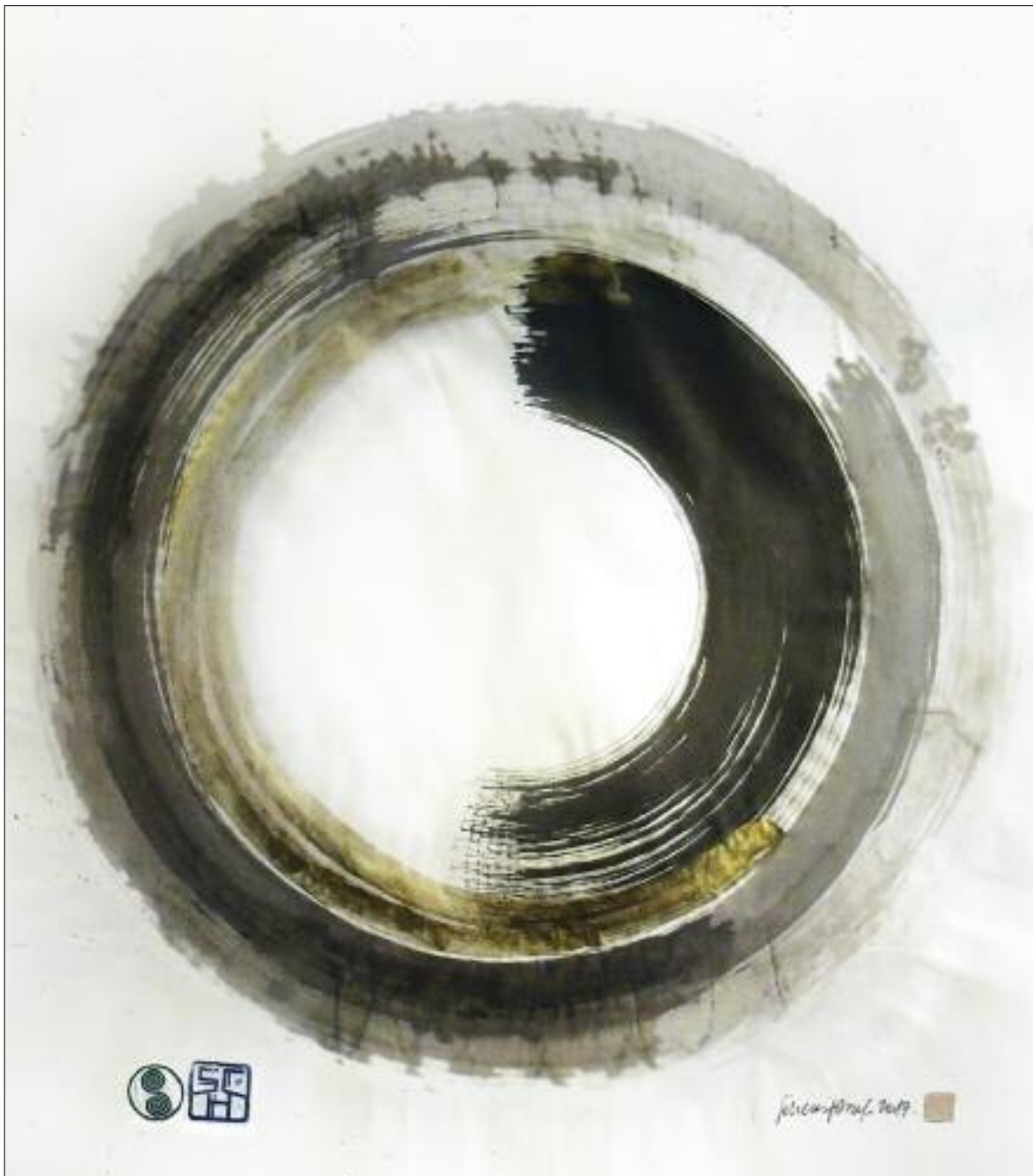

Fotó: Scherer József

ramjának első jelentős modernizálási időszakában (1964–1973) bekapcsolódott a nemzetköziség felé nyitás folyamatába. 1973-ban egy Japánban szervezett

nemzetközi kerékpártervezési pályázaton harmadik helyezést ért el tervezőtársaival. 1974-ben egy svájci óratervezési pályázatra küldött tervéről egy 2009-ben

Scherer József:
Nap és Hold /
József Scherer:
Sun and Moon
2017, tus, papír,
100x70 cm

Fotó: Scherer József

írt japán méltatásban megjegyezték, hogy megelőzte a korát, ahogy a saját stúdió alakítási gyakorlatával, vagy a játszótéri berendezéseivel is. 1976–1977-ben elnyert egyéves japán ösztöndíja termékenyítő hatással volt egész munkásságára. Japánban az ipari formatervezés gyakorlatával és módszereivel a világhírű Kenji Ekuan (Ekuan Kendzsi) által vezetett elektronikus ipari rendszerekkel foglalkozó tervezőirodában ismerkedett meg, önálló kutatásokat a Tokiói Művészeti Egyetemen végzett, a legkorszerűbb komputer-technikát tanulmányozta a Design Kutató Intézetben, tradicionális japán építészeti kurzuson vett részt, és kedvére elmélyedhetett a kortárs zenei újdonságokban. Hazatérve a MIF Formatervező Tanszékére került, és jelentős ismeretterjesztő, szakírói tevékenységet folytatott a magyar tervezők megismertetése érdekében japán és amerikai szaklapokban és magyar folyóiratokban a Japánban szerzett tapasztalatok tanulságairól. Jelentős designeri munkái mellett kima-

Scherer József:
Esztergált doboz /
József Scherer:
Lathe-turned Box
2017, fa, Ø 20 cm

Fotó: Scherer József

gasló kreativitása, pedagógusi leleményessége, komplex látásmódja alapján vált a MIF, majd a MOME újtó szellemű, meghatározó személyiségévé, a kortárs magyar design nemzetközileg elismert tekintélyévé.

1983-ban Gergely Istvánnak, a MIF rektorának vezetésével indított, az oktatási rendszert háromszintűvé megújító kísérletében működött közre, részt vett az Alapképző Intézet megalapításában, programjának kidolgozásában. 1996 és 2000 között oktatási rektorhelyettesként sokat tett a korszerű képzés jó megalapozásáért. Ennek összefoglalásaként szerkesztette meg a *100 év formatan – Forma a természetben, a tervezésben és a művészetben. A formatan oktatásának története az Iparművészeti Főiskolán* című tanulmánykötetet. Szorgalmazására 2002-ben vezetésével létrejött a jármű-formatervező tancsoport, majd 2010-ben a jármű-formatervező szakirányú mesterképzés, amelynek szintén vezetője lett. Stefan Lengyel tanszékvezető kezdeményezésére kialakult a Mercedes-Benz Design és a MOME tervezési együttműködése, melybe Scherer is bekapcsolódott. Egyéni tervezőként részt vett a Zsolnay-gyár termékmegújítási programjában. A tanszék *DFE – Design Felső Fokon* című jubileumi kötetének (2005) egyik szerkesztője, valamint közreműködött a *START* (2007), a *SPRINT* (2013), valamint a *SPEED* (2017) című, a Daimler AG támogatásával készült kiadványok létrehozásában. Munkássága egyik legnagyobb, örömteli eredményének számos tanítványa sikeres pályára juttatását tekinti.

Az 1976–1977-es japán ösztöndíj nemcsak tervezői szemléletmódját változtatta meg, hanem a művészet-ről való gondolkodás szellemi indítékaival kapcsolatos összefüggések iránti érdeklődését is. 2010-ben a Klebelsberg Kultúrkúriában megrendezte a negyvenéves alkotói munkásságát összegző kiállítását, amelynek saját szerkesztésű életmű-katalógusában barátja, Michnai Attila régész-közgazdász a méltató soraiban talán elsőként fogalmazta meg, hogy „Scherer valójában egész életére elkötelezte magát a régió formavilágának”: a távol-keleti filozófia a mai napig hatással van képzőművészetére is. A vigadóbeli tárlatra a művész azokat a jellemző műveit válogatta be, amelyeken át ez a folyamat is követhető az 1977-es *geometrikus*

konstruktív kompozícióitól kezdve a 2017-es *Világfa* tusrajzig.

Scherer nem csupán kedvelője, hanem jó ismerője is a klasszikus és kortárs zeneműveknek, ezért volt különösen érdekes az egyik paravánon kiállított, zenei élményét kifejező, 1990-ben készült *Bach* című műve, melyet akrillal festett falpra. Hasonló technikával alkotott *Pannónia* című művén (1995) a tájban rejlő érzelmi gazdagságot formálta meg. A kiállítás címadására szép, szelíd gesztussal utalt: Penkala *40 év elmúlt* című, hatalmas művét a két oldalán elhelyezett, egyszerű szimbolikus barna tusrajzaival ölelte át. Scherer a tusfestésben elért gesztusalkotó képességét és a lovas figurát mint a magyar néphagyomány egyik jellemző jelképét több papírképen közös kompozícióban jelenítette meg. A gondolat kifejezésének lehető leg-

egyszerűbb megoldásai felé törekvő művész képzőművészeti látásmódjának értékeléséhez jó tudni, hogy grafikus pályafutása is jelentős, akár különféle céges emblémák, akár szimbolikus intézményi jelképrendszerek létrehozásáról legyen szó. Az önálló gondolati tartalommal bíró, színharmóniákban gazdag geometrikus témái, a körábrázolásai, vagy a lovas figura kalligrafikus variációi festői-meditatív élményeket sugallnak. A tusfestés, -rajzolás megdöbbentő egyszerűségével emlékeztet a haikus csendességet igénylő világára. A finom papírra „lehelt” rajzon az egyszerűnek tűnő formák átlényegülnek. A kiállítás terében több helyen feltűnő, különleges fából készített „japán” edények mesteri arányzétről tanúskodnak, és jól tükrözik Scherer József mélyen átélt alkotói tiszteletét a nagy hagyományú távol-keleti kultúra iránt.

Fotó: MMA Sajtóosztály

Scherer József:
Figurák /
József Scherer:
Figures
2010, diófa,
magasság: 16–18 cm

Penkala Éva:
Életfa '56, falikárpit-
triptichon /
Éva Penkala:
Tree of Life, '56.
Tapestry triptych
1976–2016, filc,
vlies, taft, digitális
nyomat, varrás,
hímzés, 186x275 cm

EGYÉNI HANG, RÉGI-ÚJ MITOLÓGIA –
PENKALA ÉVA, A TEXTILTERVEZŐ, AZ OKTATÓ,
A KÍSÉRLETEZŐ

Szubjektív élményem tolu fel: Penkala Éva 2010-ben rendezett kiállítását a Klebelsberg Kultúrkúriában Zelnik József etnográfus, író nyitotta meg, egyebek között ezt mondván: „Az elmúlt évszázadban zavaros és veszélyes közhellyé erősödött az a tétel, hogy a művészet lázadás. [...] Nietzsche több mint száz éve kiadta a jelszót: minden érték átértékelésére. A siker tökéletes. Van még

ma valamilyen érték. A művészet, ami halvány sejtésünk szerint abban az időben, mikor még nem ebben a virtuális mátrixban éltünk, az értékről szólt. Ma miről?” (Magyar Iparművészet, 2011/1. 30–31. o.) Súlyos szavak, erőteljes kontúrokkal, Penkala Éva műveihez méltók.

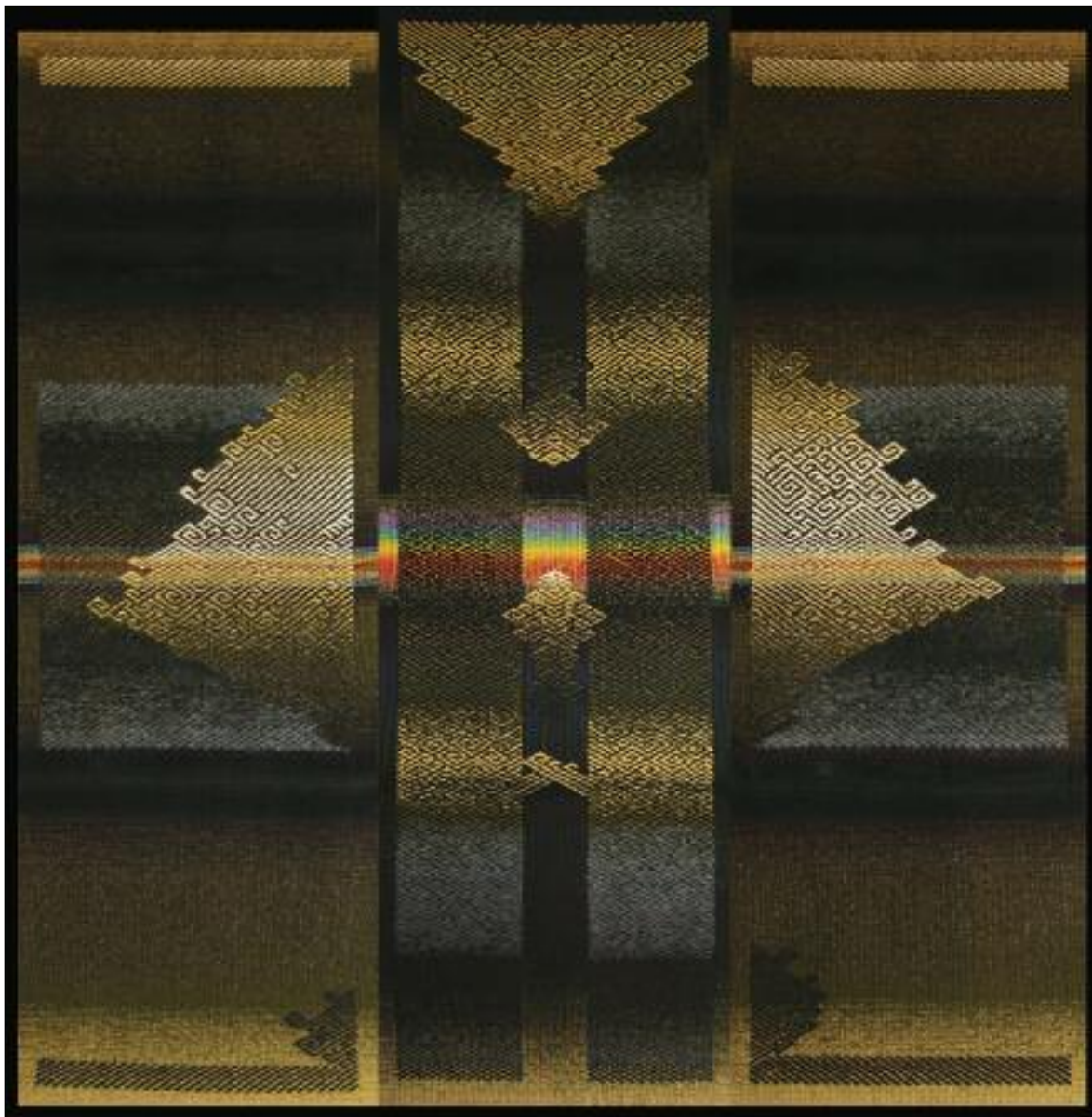
A Craft, az Art és a Design szerves egysége című doktori értekezésében 2003-ban az iparművészeti szakterületeken évtizedeken át zajló vitákról fejtette ki véleményét, amelyek a kézművesség, a képzőművészet és az ipari gyártású tervezés értékrendbeli elhelyezkedése körül zajlottak, s máig is tartanak. Az ak-

Fotó: Penkala Éva

koriban ismét koncepcióváltáson átmenő egyetlen nem hosszabbított meg tanári megbízatását. Penkala Éva összefogott Landgráf Katalinnal és az ugyancsak textilművész Szittner Andreával, s kemény mun-

kával összeállították a *Nagy szövéskönyv I.*, majd *II.* köteteket, amelyek egyenként csaknem háromszáz oldalas, magyarázó rajzokkal és képekkel gazdagon illusztrált kiadványok, és ma már olyan ritkaságnak

Fotó: Penkala Éva

Penkala Éva:
Teljes kör No. 4 –
Gyász, falikárpit-
triptichon /
Éva Penkala:
Full Circle, Nr. 4 –
Mourning.
Tapestry triptych
2008, gyapjú,
selyem, fémszálak,
francia kárpitszövés,
ji-jim szövés,
210x210 cm

**Penkala Éva: 11 haiku
Macuo Basó verseire
No. 5, képkárpit /
Éva Penkala: 11 Haikus
to Poems by Matsuo
Bashō, Nr. 5.
Picture tapestry
2015, gyapjú,
selyem, fémszálak,
filc, vlies, taft,
kárpitszövés, ji-jim
szövés, varrás,
hímzés, 100x100 cm**

Fotó: Penkala Éva

számítanak, hogy még a használtkönyv-piacon sem kaphatóak.

Valószínű, hogy Penkala Éva Scherer Józsefnek az 1976–1977-es japán ösztöndíja idején kapott jelentős

indíttatást ahhoz, hogy a magyar népművészet ősi gyökereinek felfedezése mellett a keleti kultúrák emlékegyaiban is elmélyedjen. Mint alkotóművész szinte pályája kezdete óta valamiféle egységes, átte-

**Penkala Éva: Rózsacsoda No. 2, falikárpit (részlet) /
Éva Penkala: Miracle of Roses, Nr. 2. Tapestry (detail)**
2016, filc, vliés, taft, varrás, hímzés, a teljes méret:
130x180 cm

kinthető formaalkotásra törekedett, hogy választott mondanivalója félreérthetetlen legyen. Az 1975-ös *Kebely* című művétől kezdve falikárpit-triptichonjaiban – *Fehér izzás* (2004), *Parázs* (2005), *Hamu* (2007) és a *Gyász* (2008) – egyre világosabban rajzolódik ki előttünk az a táguló szellemi horizont, amelyhez a távol-keleti világ újralfedezése nyomán eljutott. A világtéremtő és felforgató energiák felfedezése mellett fokozatosan érlelődik meg műveiben az emberi életet kísérő érzelmek mitológiai szintre emelése is. Valószínű, hogy a 20. századi technikai fejlődés, s

azon belül is a számítógépes kutatás rohamos fejlődésével újabb lehetőségeket nyitott a korábban ismeretlen dimenziók megismerésében, s ez a művészeket sem hagyta érintetlenül. Penkala Éva *Teljes kör* sorozatának szemlélésekor úgy véltem, hogy bámulatos precizitással komponált szövéseinek rendszerében a tükröződés eszköze mellett, talán a matematikai intelligenciák ismeretének tapasztalataival is játszott a térbeliség, a nagytás, a festői színezések lenyűgözően harmonikus elrendezésénél.

A 2015-ös évre datált szövött-hímzett *Haiku-képkárpitok* újabb termékeny ihlet eredményei. A *11 haiku Macuo Basó verseire* sajátos szellemi kihívás és unikális művészi megoldás egyszerre. A kompozíció alapja a mágikus jelentéssel felruházott négyzet. A jelképek ismerete nem árt, ahogy a haiku versforma képi nyelvezetének megértéséhez is szükséges. A lexikonok szerint a japán eredetű háromsoros haikuvers 17 szótagos, rímtelen versforma, amelyben az egyes sorok szótagszáma 5-7-5, az első két sor az évszakokra utal, ellentétben állva az utolsó sor szándékos képi eltéréssel. Láthatjuk, hogy Penkalát ismét vonzza a számok sajátos ritmusa, szigorúsága, amely ellentétben áll a fennkölt tartalommal. Ennek a versformának a lényege tehát a pillanatnyi élmény megragadása, majd az elhallgatás, a csend, amelyben az olvasó elmélyedhet. Ennek a gondolkodásmódnak ismeretében értékelhető Penkala szövött-varrott kézi munkájában a tér-idő hatás érzékeltetése. A művész a szövés kényszerű abbagyása után tért át a megkomponált mű digitális nyomata alapján készített, különféle eljárásokkal előállított textilkombinációk varrással és hímzéssel gazdagított új műfajára, amelyből az *Életfa*-sorozat újabb „elbeszélései” is kibontakoznak. Ezeket a hatalmas méretű textilképeken feltűnnek a korábbi években is alkalmazott erőteljes, tömbszerű és íves rajzolatok a fatörzs, az ágak és a lombzat egyértelmű motívumaiban és dinamikus, tiszta színhasználatában. Nemes anyagok, különleges selymek, arany- és ezüstszínű hímzőszálak gazdagítják a műveket. Erre példa a *Negyven év* (2015), a *Kitörés – Az ég tűzkönnyekeit sír* (2016) és az *Életfa '56* (2016) – ez utóbbinak piros-fehér-zöld színeiben sejtelmesen megcsillanó szálakkal hímezve az 1956-os forradalom és szabadságharc ha-

Penkala Éva:
Mandala No. 10,
falikárpit (részlet) /
Éva Penkala:
Mandala, Nr. 10.
Tapestry (detail)

2017, filc, vliés, taft,
varrás, hímzés,
a teljes méret:
165x165 cm

lottainak neve jelenik meg. Ezek a hatalmas művek a személyes történések és a magyar történelem drámai összegzései. *Mandaláim* című legújabb, varrott-hímzett sorozatának darabjai a már említett különleges szépségű selymekből és más nemes anyagokból összeállított, szintén négyzet alakú, díszítményekben az egyes nemzetekre utaló szimbólumokkal gazdagon telített, tiszta, élénk színhatású képek.

A mindkét művészt foglalkoztató teljességigény schereri magasiskolája az egyik kiemelkedő, *Teljesség* című művében jelenik meg: a papírra tussal festett-rajzolt dinamikus, tökéletes, de egy ponton megsza-

kadt lendületű nagy kör, alsó részében szerényen elhelyezett jelképes lovasalakzattal és a művész sajátos szignójával. Kiváló összegzés. A designer és textilművész házaspár tudatosan kutatja a harmónia és a szépség, valamint a tudás világszerte létező örökségét, és a mai vizuális világ koordináta-rendszerébe transzponálja.

DVORSZKY HEDVIG
művészettörténész

(*Scherer József és Penkala Éva Két dallam című kiállítása. Vigadó Galéria, Budapest, 2017. december 4. – 2018. január 22.*)

Fotó: Penkala Éva